

kaunokirjallisempaa ilmaisua. Parhaimmillaan tiedekirjoitukset voivatkin olla yhdistelmä evokatiivista ”pään tietoa” ja ”sydämen tietoa”, kuten Tuija Saresma kirjoittaa.

Etenkin tieteidenväliset tutkimussuuntauokset, kuten nais-tutkimus, kulttuurintutkimus, (oma)elämäkertatutkimus, narratiivinen tutkimus ja (auto)etnografia näyttävät virittävän tutkijoita toisenlaiseen ilmaisuun ja myös oman kirjoittajalaadun pohdintaan. Jaetua näissä tutkimussuuntauksissa on usein käsitys kaiken tiedon paikantuneisuudesta, tiedon sidoksisuudesta sen tuottajaan ja tuottajan konteksteihin. Sallittua on myös sanoa, että tieteellinen toiminta ei aina etene projektisuunnitelmien mukaan, vaan persoonallisten mieltymysten ja sattumien vaikutus lopputulokseen on yleensä suuri – ja siksi ne on kirjattava näkyviksi.

Lähtökohtana kirjoituskokoelmissa on, että tutkijan persoonalla on vaikutuksensa tutkimusprosessiin sen kaikissa vaiheissa. Tutkijan paikannukset ja identifioimiset sijoitetaan yleensä tekstin alkupuolelle tutun tuntuksena rodun, sukupuolen, kansallisuuden jne. rimpuna, joka saattaa peittää toisinaan alleen koko tutkimuksen, kuten Teemu Taira kirjoittaa. Taira ehdottaakin puhuttavan tutkimuksen sitoutuneisuudesta laajemmin, jolloin mukaan luetaan kaikki ne kontekstit, jotka vaikuttavat tutkimuksen tekoon ja joihin tutkimuksella on vaikutusta. Paikannuksessa voi olla kyse myös tutkijan etiikasta ja niiden vaivalloisten tunteiden käsittelystä, jotka liittyvät toisten elämän ja ajatusten tulkitsemiseen – vieläpä, jos kyse on läheisten ihmisten elämän jähmettämisestä painomusteeseen, kuten Saresma pohtii.

Onko kokeellinen, toisenlainen kirjoittaminen sitten enää tiedettä? Kenellä kokeilevaan kirjoittamiseen on varaa – vain asemansa vakiinnuttaneilla professoreillako? Missä kulkevat terapia- ja tutkimuskirjoittamisen rajat? Kokoelmissa avataan myös näitä vaikeita kysymyksiä ajatuksia herättävästi. Tekstien emotionaalisuushan voi koitua myös niiden taakaksi, kuten Eeva Peltonen kirjoittaa. (Melo)dramaattiset tiedetekstit voivat herättää ärtymistä ja

kiusaantumista esimerkiksi tutkijan liiallisen minäilyn suhteen. Myös kuviteltu samanmielisyys lukijan kanssa voi kiusaannuttaa: useimmat tutkijat varmaan kuvittelevat olevansa meidän heikkojen ja sortettujen puolella pahaa maailmaa vastaan.

Kirjoituksissa tehdään näkyväksi myös sitä akateemisen maailman satuttavuutta, mikä näyttäytyi pahimmillaan silloin, kun kirjoitukset jäävät huomiotta, ymmärtämättä, siteeraamatta. Nimeämättömyys, noteeraamattomuus ja osattomuus dialogista tuntuvat kalvavan erityisesti tiedettä kirjoittavien naisten identiteettiä. Akateeminen samanmielisuuden tavoitteluhan voi olla luonteeltaan homososiaalista, kuten Leena Eräsaari muistuttaa: miehet eivät juuri lue tai siteeraa naisten tekstejä.

Viestinnän tutkijoille kokoelmat tarjoavat paljonkin ajatusten ainekset etenkin kirjoituksissa, joissa pohditaan kerronnallisten ja/tai tekstuaalisten aineistojen tulkintaa, henkilökohtaisen katsomiskokemuksen käyttöä elokuva-analyysin perustana sekä fanin ja intellektuelin kytkentöjä. Kiinnostava on myös Mimi Whiten kirjoitus feministisen elokuvateorian opetuksesta, jossa omaelämäkerrallisten dokumenttien vastaanotto opiskelijoiden keskuudessa on enemmän kuin torjuva.

Molemmat julkaisut ovat Kulttuurintutkimuksen verkoston ja Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen *Personal Writing* -kesäkoulujen antia. Kirjoittajat ovat pääosin eri ihmistieteisiin väitöskirjojaan tekeviä jatko-opiskelijoita. Kirjojen tarkoituksena on toimia myös kokeellisen tieteellisen kirjoittamisen foorumina ja avata keskustelua tutkimuksesta, subjektiudesta, tunteista ja toisin kirjoittamisen mahdollisuuksista. Kun tyylit moninaistuvat, lisääntyy myös tutkijan vastuu valitsemistaan sanoista ja – toivottavasti – lukijan tietoisuus omista lukustrategioistaan. Kirjat eivät anna ohjeita, mutta ajattelun ainesta oman kirjoittaja- ja lukijalaadun tarkentamiseen. Myös akateemisen yksinäisyyden ylittämiseen ja omien vihamielisten sisäislukijoiden vaimentamiseen kirjat ovat oivallista apua.

SANNA KIVIMÄKI

Journalistin etiikasta perusoppikirja

Jorma Mäntylä:
JOURNALISTIN ETIIKKA

Gaudeamus Kirja. Helsinki 2004.
203 s.

”Avioeroja tai perhesuhteiden kielteisiä puolia ei yleensä ole syytä tuoda julkisuuteen. Muista vahingoittamisen mahdollisuuksista.” Näin opastivat vuoden 1968 *Lehtimiehen ohjeet*. Tämän vuoden alussa voimaan tulleissa *Journalistin ohjeissa* ei enää anneta näin tarkkoja ohjeita, vaan sanotaan:

”Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä” (kohta 27).

Näiden kahden, journalisteille tarkoitettujen eettisten ohjeiden väliin mahtuu niin suuri yhteiskunnallinen ja kulttuurinen muutos Suomessa, että osa tiedotusvälineistä tekee juuri päinvastoin kuin vanhemmissa ohjeissa neuvottiin ja tätä pidetään nykyään normaalina.

Jorma Mäntylän kirjoittama *Journalistin etiikka* on oivallinen katsaus alan eettisten ohjeiden muuttumiseen. Tosin Mäntylä keskittyy kirjassa vertailemaan ennen muuta kahta viimeksi ilmestynyttä journalistin ohjekokoelmaa, nimittäin vuosina 1992 ja 2005 voimaan tulleita ohjeita.

Kaikki aikaisemmat ohjekokoelmat ovat kirjan liitteissä. Siellä ovat myös mainontaa koskevat kansainväliset ohjeet ja kotimaiset psykologien ammattieettiset säännöt.

Molemmat Mäntylän kirjan peruslähteet ovat jo nimeltään *Journalistin ohjeet*. Näistä Julkisen sanan neuvosto (JSN) on tulkinut hyvää journalistista tapaa eikä enää hyvää lehtimiestapaa. Tämä vanha nimitys vilahtelee Mäntylän tekstissäkin paikoissa, joissa voisi ja pitäisi käyttää tätä uutta, kattavampaa ilmausta (s.19).

Journalistin etiikka alkaa perustelemalla sitä, miksi eettisiä ohjeita tarvitaan lakitekstien lisäksi. Eettiset

ohjeet antavat viitteitä siitä, mikä on hyvää tai huonoa ammattilaisuutta, ne lisäävät ammatin arvostusta ja lisäävät julkaisujen uskottavuutta. Asian vieminen JSN:oon on kevyempi operaatio kuin oikeuteen vieminen.

Mäntylä luo myös lyhyet katsaukset journalistietikan syntyhistoriaan, journalistietikkaan meillä ja muualla ja JSN:n historiaan. Perusteellisimman käsittelyn saavat kuitenkin varsinaiset journalistien ohjeet ja niiden soveltamisohjeet. Vaikka esimerkit ovat edellisten ohjeiden soveltamisajalta, kirjoittaja arvioi jokaisesta esimerkistä, olisiko päätös nykyisten ohjeiden aikana erilainen. Nämä perustelut antavat esimerkeille lisäsyvyyttä.

Nykyisissä ohjeissa yksilön etu ja yksityisen suoja ovat vahvistuneet aikaisempiin ohjeisiin verrattuna. Samalla yhteisölliset viitteet ovat kadonneet. Enää *Journalistin ohjeissa* ei mainita yleistä etua, ihmis-oikeuksia eikä rauhaa tai ympäristöä. Ihmisarvo sentään mainitaan. Ohjeita "ei enää perustella yleisen edun, esimerkiksi monipuolisen julkisen keskustelun ja kansalaisen tiedon tarpeen näkökulmasta", kirjoittaa Mäntylä (s.135). Hän vertaa nykyisten ohjeiden taustalla olevaa ajattelua sosiologi Erik Allardtin suomalaisessa tiedeyhteisössä tapahtuneeseen muutokseen.

Ensimmäisiä eettisiä ohjeita tehtäessä 1950-luvun journalistit pysähtyivät miettimään alansa ammattieettisiä kysymyksiä. Tieteen puolella vastaavana kautena korostettiin autonomiaa ja eliittiin kuulumista. Sen jälkeen uskottiin yhteisten sopimusten ja hallinnon voimaan. Uusimmassa vaiheessa ohjeissa näkyi Mäntylän mukaan taloudellinen paine ja tiedotusvälineiden omistajien toiveet. "Tiedon oikeellisuudesta ei puhuta korostetusti, ja tulospaineessa toimittaja voi julkaista uutisen rajallisten tietojen perusteella" (s.138). Toisaalta kirjoittaja tunnustaa, että uusien ohjeiden soveltaminen vasta näyttää sen, mitä tulkintoja monimerkityksellisille sanoille neuvotellaan ohjaaviksi tulkinnoiksi.

Toivottavasti seuraavaan painokseen korjataan sellaiset pikkuvirheet kuin tieto neloskanavan aloittamisesta v. 1996 (s.100). Nelosen

lähetykset alkoivat kesäkuun alussa 1997. Sanaa advertoraali käytetään vain Internetixin oppimateriaalissa ja tässä kirjassa, muualla tämä sana kirjoitetaan muotoon advertoriaali. Epäselvä lause "lähdesuoja on toimittajan vahvimpiä tiedonhankintamenetelmiä" (s.80) saa pyhäntymään lukemisessa; mitähän kirjoittaja oikein mahtaa tarkoittaa menetelmillä.

Oppikirjana *Journalistin etiikka* on ajankohtainen ja tarpeellinen. Tarkkaan dokumentoitu akateeminen kirjoitustyylipiiri voi vierastuttaa muuta lukijakuntaa, joka myös tarvitsisi tällaista perusteosta.

KAARINA MELAKOSKI

Koneopetusta

Jussi Parikka:

KONEOPPI.

Ihmisen, teknologian ja median ytkennät.

Kulttuurintuotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja 1. Turku: Turun yliopisto 2004. 227 s.

Jussi Parikka hämmentää ihmisen ja teknologian välistä suhdetta teoksessaan *Koneoppi*. Tekijä seuraa Marshall McLuhania ajatellessaan teknologian mediaksi, joka laajentaa ihmisen ruumiillisuutta. Tarkoituksena on osoittaa teoreettisesti argumentoiden, kuinka teknologia jäsentää elämäämme toisaalta käskien ja pakottaen, toisaalta kutsuen ja vietellen. Parikan mukaan teknologia on sekä hyvä että paha, missä piilee myös sen tuottava merkitys. Dystopioiden tai utopioiden sijaan on keskityttävä teknologian luomien ytkentöjen tarkasteluun.

Koneoppi rakentuu johdannon ja lopetuksen ohella neljän myös itsenäisenä artikkelina v. 2002–2004 julkaistun luvun varaan. Teos on tästä huolimatta eheä kokonaisuus ja tavallaan jatkaa siitä, mihin Jukka Sihvosen *Konelihan värinä* (Like, 2001) jäi. Kun Sihvonen pohtii runsaiden detaljien valossa teknologian modernia esihistoriaa, Parikka keskittyy enemmän pohtimaan kyberneettisen vallankumouksen jälkeistä aikaa. Hänen kysymyksensä on erityisesti teknologian luoman ambivalentenssin ja hybridisyyden selvittä-

minen. Parikka painottaa *Koneopin* roolia osana teknologiakasvatusta, joka auttaisi ymmärtämään teknologioiden roolin ajattelutapojen muodostuksessa. *Koneopissa* rakennetut kytkennät opettavat lukijan ymmärtämään, kuinka hän ei ole vain passiivisen teknologian aktiivinen käyttäjä. Kone elää ihmistä ja ihminen konetta.

Koneopin voima on osuissa teoria- ja esimerkkivalinnoissa ja käsittelyn selkeydessä. Parikka rakentaa esityksensä pääasiassa kulttuuriteoreettisen kirjallisuuden varaan. Hän soveltaa työssään muun muassa Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin filosofiaa, Friedrich Kittlerin mediafilosofiaa sekä Bruno Latourin ajatuksia ihmisen ja koneen epäpuhtaista liittymistä. *Koneopissa* analyysi ei kuitenkaan jää alistaiseksi millekään yksittäiselle teorialle, vaan Parikka käyttää teoksessaan laajasti suomalaista ja kansainvälistä kulttuurintutkimuksellista teknologiantutkimusta. Hänellä on selkeästi oma tutkimuslinjauksensa, johon kuuluu olennaisena osana humanististen tieteiden perusteiden pohdinta.

Johdannossa eli "Koneopin perusteissa" todetaan, että humanististen tieteiden käsitteitä tulisi uudistaa ei-inhimillisen näkökulmasta. Tähän haasteeseen hän pyrkii vastaamaan hahmottamalla ihmisen ja koneen välistä suhdetta virtapiiriin, sen sijaan että jompikumpi puoli olisi alistainen toiselle. Ratkaisu pyrkii ratkaisemaan dualistisen ajattelun ongelman. Latourlaisittain ihmisen ja koneen suhde hahmottuuuikin hybridisenä ja sekoittuneena.

Parikka rakentaa ruumiillisuuden analyysin Gilles Deleuzen ajattelun varaan. Hän avaa Deleuzen ja Guattarin tulemisen käsitteen avulla teknologisia tulemisiä, esimerkiksi David Cronenbergin *The Fly* -elokuvan (1986) karpäseksi tulemisiä ja teknologisia ytkentöjä aina *The Sims*in kaltaisista peleistä *tamagotchi*-lemmikeihin. Deleuzen ajatukset on esitetty esimerkillisen selkeästi ja yhdistetty oivaltavasti kyberneetikoiden ajatuksiin. *Halu* etsii ytkentöjä ja liitoksia. Epäpuhdas kyberneettinen subjekti niveltä osaksi sosiaalista todellisuutta ja sosiaaliteknologista kontrollikoneistoa. Erinomaisena esimerkkinä

